

5. Člověk jako společenská bytost

- proces socializace a jeho význam pro jedince a společnost
- formy sociálního učení
- pozice, status, role
- tvorba hodnot, postojů a norem
- sociální kontrola

Proces socializace a jeho význam pro jedince a společnost

Socializace

- = zespolečenšťování, polidšťování
- = aktivní proces sociálního učení
- = osvojení jazyka, postojů, specifického vidění světa, identity (vědomí vlastního já)
- = proces osvojování a poznávání kulturních norem a hodnot
- umožňuje jedinci život ve společnosti, sžívání člověka s ostatními
- dlouhodobý a komplikovaný proces, nejintenzivnější v mládí, ale probíhá celý život
- člověk se stává osobností pod vlivem sociálního prostředí a sociální interakce
- zajišťuje kontinuitu společenského vývoje

dělení:

- a) záměrná (vědomá) – v rodině, ve škole
- b) nezáměrná (nevědomá) – vzniká interakcemi, korigování chování, schopnost empatie

cíle:

- zespolečenštění člověka tak, aby byl schopen vycházet s ostatními lidmi a mohl existovat ve společnosti □ chování úspěšně socializovaného člověka je předvídatelné a očekávané
  - naučit jedince správně se chovat v určitých sociálních rolích
  - vypracovává u člověka schopnost vzdát se určité potřeby nebo ji odložit na později (disciplína)
  - probíhá v sociálním prostředí
- rodina (primární skupina, nejvýznamnější)
 vrstevnická skupina
 pracovní kolektiv / masmédiá

Formy sociálního učení

- napodobování
- identifikace (ztotožňování se s urč. vzorem)
- přebírání rolí (osvojování si rolí)
- anticipace (očekávání urč. způsobu jednání)
- citová nákaza (přebírání cit. vztahů od lidí)
- sugesce (nekritické přebírání názorů)

Sociální učení je způsob, kterým se jedinec učí přizpůsobovat požadavkům svého společenského prostředí a osvojuje si názory, postoje, hodnoty

- základem formálních vztahů je sociální pozice (status) a sociální role, která je s ní svázána

Pozice, status, role

Sociální pozice = hodnota postavení, které člověk zaujímá v nějakém sociálním útvaru

- má vzhledem k jiným postavením určitou hodnotu
- svázáno s výkonem určité role

Status = trvalejší pozice, bývá vyjadřován symboly

- a) vrozený
- b) získaný (získaný během života)
- c) připsaný (jak člověka vidí ostatní lidé)

Sociální role = soubor očekávaných chování člověka

- odráží jeho postavení ve společnosti □ je tím, co se od něj očekává
- mívají symboly (koruna...)
- neslučitelnost role – když se od jedince v určité situaci očekává až protikladné chování
- člověk ji neuskutečňuje podle přesných pravidel, ale vkládá do ní prvky své osobnosti
- její realizace záleží na:
  - poznání / informacích
  - motivaci (= emotivní faktor)
  - schopnosti jedince

členění:

- a) formální (student, poslanec..)
  - b) neformální (kamarád..)
- obligatorní (syn, vnuk, Čech, muž..) / volitelné
 podřadná / souřadná / nadřazená...
 specifické -> vnučené (obětní beránek) / přisouzené (šašek třídy)
- souběžně několik rolí (matka, dcera, atletka, sekretářka, sestra..)
  - člověk se s ní může identifikovat, nebo ji hrát
  - obvykle vymezená např. postavením v zaměstnanecké struktuře společnosti

Tvorba hodnot, postojů a norem

Postoje

- relativně stálé tendence hodnotit předměty a jevy
- připravenost člověka reagovat na podněty určitým způsobem
- měří se na postojových škálách

Norma

je požadavek na chování nebo vlastnosti věci, člověka, situace apod., určený buď k závaznému vyžadování nebo k posuzování jejich přijatelnosti nebo obvyklosti.

Hodnota

obecné myšlenkové přetvoření postoje vůči určité kvalitě do formy přetrvávající míry individuální významnosti této kvality; vztahová kategorie vyjadřující na základě hodnotící transakce stupeň zobecněné a vnitřně přijaté významnosti vnější entity konkrétním člověkem. Rovněž cílový předmět nebo stav, ke kterému člověk směřuje a kterého se snaží dosáhnout (zájem). Hodnota vzniká v procesu socializace jedince kulturním působením společnosti, v níž jedinec žije. Strukturací hodnot do více či méně stálých hierarchií (vyšší a nižší hodnoty) vzniká hodnotová orientace, která je individuálně vysoce variabilní a je většinou měřítkem identifikace jedince se společností.

Reakce na rozpor mezi hodnotami a cíli – podle am. sociologa Roberta Karla Mertona – 5 typů reakce jedince na rozpor mezi hodnotami a cíli společnosti a prostředky dosažení

- Konformismus = jednání dle očekávání , naplnění role, souhlas s cílem
- Inovace = souhlas s cílem, ale ne s prostředky, volí vlastní
- Ritualismus = lpí na osvědčených prostředcích, ale neuvědomuje si cíle
- Únik (různé formy) = ignorace cílů, postupů i očekávaných reakcí
- Vzpoura = nepřijímá ani cíle, ani prostředky (protest)

Sociální deviace – znamenají odchylku od pravidel vytvořených společností a osvojených během socializace

- podstata je v existenci pravidel, bez nich by neexistovala
- deviantní chování – odlišuje se od uznávaných norem a pravidel, podle nichž jedná většina společnosti, porušení těchto pravidel
- co je deviantní a co normální závisí na tom, co za to považuje společnost
- sociální patologie – ohrožující, škodlivé, negativní hodnocení

dělení:

- a) agresivní(použití násilí)
  - b) neagresivní(porušení norem bez násilí)
  - c) zvláštní druhy
- kriminalita = činnost porušující právní normy,trestána systémem sankcí
  - delikvence – týká se i mladistvých
  - šikana, násilí

Sociální kontrola

- konfrontace reálného chování člověka s normami a hodnotami společnosti
- dělení:
  - vnější / vnitřní (= sebekontrola)
  - udržuje ji systém sankcí –
    - a) pozitivní -> ocenění za následování norem a dodržování hodnot (státní vyznamenání...)
    - b) negativní -> trst za porušení norem a nenrespektování hodnot (trestní stíhání, odsouzení) cílem je

Cíl: stabilita sociálního řádu , udržení stávajících institucí a sociálních organizací